

Illin József¹

Posták és postamesterek Békés megyében

(Elhangzott: Kondoroson 2008. április 30-án)

A posta azon intézmények közé tartozik, melynek forgalma tevékenységi köre, szervezeti felépítése az elmúlt évszázadok alatt jelentősen átalakult.

Volt időszak, amikor a posta utat épített személy szállítást folytatott szolgáltatásai közé tartozott távíró, telefon, rádió, rádió telefon, légi forgalom-irányítás, televízió, a mikróhullámú összeköttetés, és a még az űrtávközlés is.

Mást értünk 300-150, akár 10 évvel ezelőtt is a postai szolgáltatások körén, és ma megint mást értünk, hiszen a postai szolgáltatások köre ismét bővülőben van.

A XIII. századig az üzenet szinte csak szóbeli üzenet volt, az írástudás lassan kezdett fejlődni. A XIV. század kezdetén megélénkült a társadalmi érintkezés, így a szabad királyi városoknak szükségük volt rendezett hírszolgálatra, ezért futárokat és szekereket tartottak.

A városok hivatalos levelezését időnként azok is szállították, akik maguk szükségletére saját hírszolgálattal rendelkeztek.

A gyalogosan vagy lovon utazó vándorkereskedők utazásait megnehezítették az utak rossz állapota és a közbiztonság hiánya. Ahol a rómaiak, illetve az Anjou királyok nem építettek utakat és a víz sem segítette a közlekedést, ott szinte lehetetlen volt a közlekedés. Erdély, illetve a Dunántúl bővelkedett utakkal, a Duna-Tisza köze, annak is a felső része, illetve a Felvidék az Anjouk idejéből származó utakkal rendelkezett, a többi területeken időjárás függvénye volt a közlekedés.

A hagyományos szekerek mellett a XV. században jelent meg Mátyás király megrendelésére Kócs községben gyártott úgynevezett szállító kocsi és ezekhez kellett már állomások, fogadók, ahol mind a lovakat meg lehetett abrakoltatni 5-6 mérföldenként, mind váltólovakat és szállást biztosítottak 30 mérföldenként az utazók számára.

---

¹ Illin József Békéscsaba 1. sz. posta vezetője

A XVI. századba az ország három részre szakadását követően a hódoltság területein a török posta, az Erdélyi fejedelemség területein a Királyi futár intézmény működött. Érdemleges változás csak a Habsburg területén történt, ahol náluk már jól bevált taxis postát valósították meg.

A Habsburg uralkodók valamennyi országában ló váltó állomásokat létesítettek, ahol az általuk kinevezett postamesterek a levelek küldésére küldöncöket alkalmaztak, a postamesteri állomásokat ebben az időben még az uralkodó adományozta.

Jogok és kötelezettségek egy személyben a postamestert illették, aki csak a királyi kinevezés után viselhette címét és gyakorolhatta tevékenységét.

Ő volt a felelős mindenért, ami a postáján történt. A felsorolt postaállomások örökösödési joggal voltak felruházva, így valóságos családi vagyont képeztek, de azonban mindig adományozás révén kerültek csak kinevezésre.

A postamestereknek ebben az időben még kevés munkájuk volt és a postamesterség olyan előnyei, mint a legelő és a meghatározott postai díj nélkül továbbított pénzek inkább hasznot, mint veszteséget jelentettek számukra.

Az 1722-ben történt állami kezelésbe vétellel megváltozott a postamesterek jogállása és feladatköre és a postai díjakkal szemben elszámolási kötelezettsége. A portómentességet, azaz az ingyenes igénybevételt megszigorították, ekkor már a magyar városok és vármegyék sem tartoztak a kedvezményezettek közé. A magánlevelek kézbesítéséért előre meghatározott díjat kellett fizetni, mely a feladót és a címzettet egyaránt terhelte. A leveleket minden esetben a postaállomásokon lezárva kellett feladni. A kisebb kevésbé ismert településre szóló levelet a címben legközelebbi városba kellett címezni és a cím fölé kellett feljegyezni. A postamester kötelessége volt a feladás időpontjának feltüntetése a levélen. A súlyát valamint a díját a levél hátoldalára kellett feljegyezni.

Későbbiekben már a nagyobb mennyiségű levelet a postaállomás részére megcímezett csomagban küldték el.

Az induló-érkező postákról külön kimutatást vezettek. A ritka közlekedés a levél díjának gyakori változása rendszertelensége a

postai kiszolgálás megbízhatatlansága miatt nagyobb forgalom nem fejlődött ki. A Magyarok fontosabb dolgaikat nem is bízták a császári postára nem adták volna a postamester kezébe inkább külön futárt szerződtettek.

A postaállomás létesítésekor a megye köteles volt megfelelő házat és telket biztosítani az elhelyezésre a postamesterséget megszerző személyek igyekeztek az ingatlanokat megváltani rövid időn belül igen előnyös feltételek mellett, sajátjuknak tudhatták be az épületeket. Ha odafigyeltek és a lakosságot kellően tájékoztatták a forgalom növekedésével együtt nőtt a jövedelmük

Sok bonyodalmat okozott az a tény, hogy a birtokló családok elsősorban vagyontárgynak tekintették a postát több osztozkodási per folyt le az idők folyamán.

A posták tulajdonosainak magán vagyontól (a teljes anyagi felelősség vállaláson túl) független volt a kezelésük alatt álló postaállomás. A postamesterség elnyerése mindössze annyit jelentette, hogy hivatalos teendők ellátása ellenében meghatározott évi fizetés forgalom utáni részesedét kapott. Anyagi természetű kötelezettség terhelte őket, mégpedig kinevezés megváltásáért fizetendő 100 Ft befizetése az állami kasszába.

A vagyoni helyzeteket csak annyiból vizsgálták mindig, hogy a várható forgalomhoz mérten a vagyon elegendő fedezetül szolgáljon esetleges bekövetkezett hiányok megtérítésére.

Az Osztrák postaigazgatás alatt 4 postaállomás működött Békés megyében 1788 március 1-én megnyitott Pest-Aradi postavonalon. Orosházán Omaszta Tóbiás, Tótkomlóson Horváth András, az Orosházáról Nagyváradra vezető úton Csabán Omaszta Sámuel a fia, Gyulán Kostyán Imre postamesterekkel. Omaszta család tört.

Az elkövetkezendő években sem sokat fejlődött, mert hiszen még az 1850-es években is csak két naponta járt a posta a megye útjain. A 4 állomás postamesteri kezelés alatt álló volt, tehát magántulajdonban lévő postaállomás, amely az állami posta előírása szerint és annak ellenőrzése alatt lát el a feladatát.

A postamester teljes anyagi felelőséggel tartozott a postájáért az Orosházi postaállomás körül örökösödési ügy volt az első postai vonatkozású kérdés, amit az Osztrák irányításnak tisztázni kellett. A

megyei postamesterekről elmondható, hogy lojalitással bőségesen megáldott személyek voltak és ezt eredményesen fel is tudták használni.

Az Osztrák postaigazgatás az 1848-49-es forradalom után teljesen elfogadta Csabán az Omaszta, Gyulán a Blaskovics, Orosházán a Lázár és Tótkomlóson a Beliczai család birtokában hagyták a postamesterséget.

Az általános fejlődés megkövetelte a gyorsabb hírközlési igény kielégítését a járatok számának szaporítását. Bécsben nem támogatták az ilyen irányú kéréseket, mert a fejlesztést a forgalom nem indokolta és ez által a bevétel sem növekedett kellő képpen.

A megyefőnökség, amely ekkor Gyula volt, kérte, hogy napi kapcsolat legyen Gyula és Nagyvárad között. Az ország központja Pest és Buda felé Pest-Cegléd-Szentesen át vezető úton, Dél-Erdélyt Orosháza-Tótkomlós-Battonya felé vezető úton, a Dél-nyugati rész Tótkomlós-Makó-Szeged irányában Nagyvárad volt a csatlakozó pontja.

Az Észak-Alföldi Hegyaljai és az Észak-Erdélyi posta forgalomnak, mivel ezeken a területeken, volt-ahol csak csónakkal volt-ahol lóháton, volt-ahol egyáltalán nem lehetett közlekedni. A Megyei főnök elrendelte a postamesterek részére hogy közmunkásokat toborozzanak és a közlekedés elősegítésére az utakat javítsák ki, ez vonatkozott Békés Gyoma és Kondoros Szarvas irányába is.

A sok esőzés a kiegyezés éveiben is szinte lehetetlenné tette a közlekedést. A postamesterek az összeköttetés szükségességét sok esetben a Postaigazgatóság állásfoglalásának késlekedése ellenére is megcsinálták, példa erre: Tokomándi Sándor Szarvasi Postamester a főszolgabírónak írt levelében. Melyben fegyveres kísérők rendszeresítését is szorgalmazták a szállítmányoknál.

A jól felfegyverzett kísérők kiállítását rendelték el, a betyárok és rablók ténykedései miatt. (Rózsa Sándor 1857 tört.)

Az új postautak felállításához Minisztériumi engedély is kellett és külön procedúrával sikerült az 1853-ban Szarvason beindított postaállomást és a Kunszentmárton-Szarvas-Mezőtúr-Turkeve-Kunmaradas-Tiszafüre-Poroszlón keresztül postavonal beindítását elérni. Sokszori próbálkozásra sikerült csak, hogy Szarvas és

Orosháza között heti két alkalommal postajárat indulhasson. Majd Szarvas és Szentés között heti 4 alkalommal emeljék a postajáratok számát. Feljegyzések szólnak a hivatalos levelek darabszámának emelkedéséről is.

A nagyváradai postaigazgatóság javaslatot tesz a Szarvas-Gyula postavonal felállítására Kondoroson keresztül Csaba-Gyula összekapcsolásával.

Idézet a kérelemből:

„Fontos volt, hogy Szarvas egyenes vonalban a Kondorosi Pusztán keresztül Csabával köttessék össze, mellyen hetente legalább kétszer jönné és menne és ehhez egyébre nem volna szükség csak az, hogy a Szarvasi Postamester Kondoroson egy embert tartva, egy pár lóval, hogy ott minél könnyebben lovat válthatnak.”

A csendőrség lovai mellett a váltó lovak is elférnének.

Kondoros 1879-ben kapott állandó postát.

A postamesterék, hogy valamilyen formában jogaikat érvényesíteni tudják Magyar és Erdélyország postamesteréi Joanovich Györgynek a jó módú Bajai Postamesternek ötlete alapján 1867 nyarán Baján öszegyűltek és megalakították jóléti intézményüket.

Az ország különböző pontján elszigetelődve de azonos gonddal küzdő postások részére nagy fontossággal bíró egyletet, melyet az akkori országos Postafőigazgató Gervay Mihály is támogatott.

Az egylet tagjai 1885-től nyugdíjat kaptak, segítette az árvákat, özvegyeket a budapesti otthonban szállást a továbbtanuló gyerekeknek kollégiumot biztosítottak.

A befolyt tagdíjakból még házvásárlás és házépítésre is jutott.

Az egylet 1947-ben szűnt meg.

Az államosításig 1947-ig Magyarországon Kincstári Hivatalok illetve Kereskedelmi Minisztérium által megbízott hivatalvezetők álltak a nagyobb kincstári tulajdonú postahivatalok élén. Az úgynevezett postamesteri hivatalok pályázat útján elnyert vagy szerződéssel kinevezett postamesterék kezelésében lévő hivatalok voltak.

Ezek a postamesteri hivatalok külső megjelenésükben erősen eltértek még a mai kispostáktól is a felvevő ablak valóban ablakot jelentett mely sok esetben a postamester egyik szobájának egyik ablaka volt melyen szolgálta ki az embereket.

A postamesterek az elmúlt korok vállalkozói voltak, a postamester és az állam között jogviszony vállalkozói jogviszony volt. A postamester nem volt állami alkalmazott, a postamester az esetleges fix díjon kívül hivatala forgalma után részesült a haszonból és mint már említettem mind a saját mind alkalmazottai munkájáért anyagilag volt felelős. A postamesterek főleg a kis településeken a tanító, a pap mellett a falu megbecsült személye volt. Tudásuk, foglalkozásukkal járó jó informáltságuk fontos szerepet töltek be a falu közéletében. Kis településeinken a postamesteri rendszer ma is továbbfejlődik mely pályáztatás útján tovább bővül.

Postaügynökségek

Az 1900-as évek elején a költséges postahivatalok felállítása helyett a nagyon alacsony lélekszámú települések postai ellátási gondjainak megoldására postaügynökségeket hoztak létre. Ezeknek a postaügynökségeknek a vezetője az adott községben élő 18 évet betöltött erkölcsileg kifogástalan férfi vagy nő lehetett, aki az ügynöki állás elnyerése érdekében meghatározott biztosítékot tudott lerakni és más foglalkozással és egyéb jövedelemmel is rendelkezett.

A postaügynökök a településen lakó tanítók, lelkészek, jegyzők, óvónők, kereskedők, nyugdíjas tisztségviselők közül kerültek ki. Néhány kistelepülések, illetve városok egy-egy kispostáin ma is vannak csupán alapfeladat elvégzésére feljogosított vállalkozók, melyek a postaügynökök.

Ma a fontossági sorrend nem sokat változott a jelentkezőknek elsősorban bankszámlával kell rendelkezni, bejegyzés mentes erkölcsi bizonyítvánnyal, szakmunkás képzővel vagy középfokú iskolai végzettséggel illetve alkalmazottjának kell ezekkel a feltételekkel rendelkeznie. A szolgáltatás ellátására alkalmas belterületi ingatlannal, mely alkalmas felvételi és kézbesítési feladatok ellátására, a magyar nyelv ismerete szinté előtérbe került. Öt éven belül legalább két éves szakmai gyakorlattal kell rendelkeznie, nyilatkoznia kell a képzettség megszerzésére, illetve ha postai munkaviszonya volt akkor az milyen formában szűnt meg.

Ez mind az előminősítő rendszerbe kerül bele. Természetesen a hiánypótlás is lehetőséget ad a meg nem lévő feltételek pótlására.

